

Originalni naučni rad

UDK 339.727.2:519.233.5(497.6)

DOI 10.7251/SVR1918183V

NOVČANE DOZNAKE KAO FAKTOR RAZVOJA BOSNE I HERCEGOVINE

Prof. dr Dragan Vukasović

doktorand Dejan Mirč

doktorand Danijela Pavlović

Apstrakt: Aktuelna tema kojom se bavi veliki broj svetskih ekonomista predstavljaju ekonomske migracije stanovništva i njihov uticaj na društveni bruto proizvod. U ekonomskoj literaturi ne postoji univerzalna teorija za objašnjenje uzroka i posledica, pozitivnih i negativnih efekata međunarodnih migracija. Umesto univerzalne teorije, opšte je prihvaćeno uverenje među istraživačima iz ove sfere da je prisutan niz kompleksnih razmišljanja koja se bave ovim fenomenom. Doznake odnosno transfer novca od iseljenika iz BiH ka njima bliskim osobama značajno doprinose povećanju potrošnje, a samim tim i životnog standarda što se direktno odražava na povećanje društvenog bruto proizvoda po glavi stanovnika.

Ključne reči: *migracije, novčane doznake, životni standard, bdp.*

UVOD

Uzroci migracija mogu se svesti na dve vrste razloga: potisne tj. one razloge zbog kojih pojedinci napuštaju zemlju i privlačne, tj. one razloge zbog kojih pojedinci biraju neku drugu, konkretnu zemlju.

I potisni i privlačni razlozi koji dovode do napuštanja zemlje mogu se svrstati u ekonomske odrednice migracije, koji su, u najvećoj meri, glavni motivi migracije.

Posledice migracija, posebno mladih, ogledaju se, prvenstveno, u demografskom karakteru stanovništva. Migracije utiču na brojnost stanovništva, na natalitet i mortalitet, te na strukturu stanovništva (demografsku, ekonomsko-socijalnu, narodnosnu i drugu). Emigriranje mladih izaziva negativne demografske trendove, prirodnu depopulaciju i povećan udeo starog stanovništva.

Posledice migracije mladih su i ekonomskog karaktera, pri čemu je glavni motivator emigriranja mladih nezaposlenost. Emigriranje mladog stanovništva ima negativan uticaj na ekonomski razvoj matične zemlje koji se ogleda kroz: niži rast BDP-a percapita, usporavanje ekonomskog rasta,

smanjenje konkurentnosti, te ima izrazito negativan uticaj na socijalne i penzione sisteme¹.

Društvene posledice emigriranja mladih vidljive su kroz gubitak uloženog kapitala odnosno mladi koji se iseljavaju odnose sa sobom prethodne investicije društva i porodice u njihovo odgajanje i školovanje. Država im omogućuje kvalitetno školovanje, dobrim studentima dodjeljuje stipendije, te omogućuje profesionalno usavršavanje, ali vrlo je česta pojava da upravo takvi slučajevi koji su društvu najpotrebniji odlaze i pronalaze bolje zaposlenje u drugim zemljama.

Emigracija vrhunskih stručnjaka i naučnika iz zemalja u razvoju vrlo je učestala i predstavlja negativne posledice razvoja njihove matične zemlje. Nekad su odlazili samo retki pojedinci, a danas se to pretvorilo u masovnu pojavu, što bi značilo da ne emigriraju samo istaknuti naučnici intelektualci već i oni „prosečni“. Na „odliv mozgova“ trebalo bi delovati promenama okolnosti koje će povećati motivaciju istaknutih naučnika i stručnjaka za ostanak. Studentima i mladim intelektualcima trebalo bi omogućiti da koriste stečena znanja, da napreduju i da ostvare uspešnu profesionalnu karijeru. Takođe bi trebalo osigurati bolje uslove naučnog i istraživačkog rada kao i podršku države u tom području.

MIGRACIONA KRETANJA U BIH

Posmatrajući fenomen migracija kroz istoriju, Bosna i Hercegovina je iseljenička država. Prema dostupnim zvaničnim podacima agencija za statistiku zemalja prijema i diplomatsko-konzularnih predstavništva Bosne i Hercegovine, procena ukupnog broja osoba koje žive u iseljeništvu, a koje vode poreklo iz Bosne i Hercegovine iznosi najmanje 2 miliona, što čini 56,6% u odnosu na 3.531.159 ukupnog stanovništva u Bosni i Hercegovini.

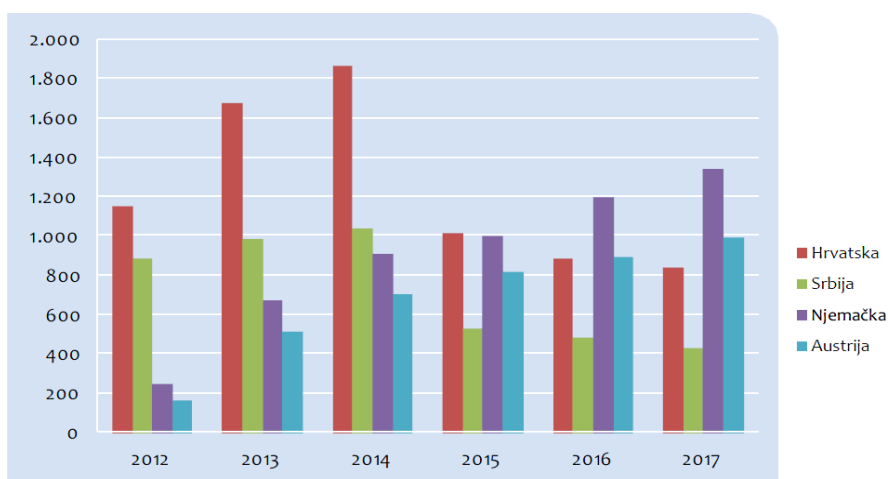
Taj procenat je nešto niži prema procenama Svetske banke, i iznosi 44,5% što pozicionira Bosnu i Hercegovinu na 16. mesto u svetu po stopi emigracije u odnosu na broj stanovnika u zemlji (od ukupno 214 zemalja i teritorija obuhvaćenih u *Migration and Remittances Factbook 2016*). Ovi podaci Svetske banke odnose se samo na prvu generaciju bosansko-hercegovačkih emigranata, te otuda i razlika u ukupnom broju i stopi emigracije u odnosu na ukupan broj stanovnika u zemlji. Kada su u pitanju podaci o emigraciji iz Bosne i Hercegovine na godišnjem nivou, još uvek ne postoje podaci koji se vode u Bosni i Hercegovini. Prema Federalnom zavodu za statistiku Bosne i Hercegovine, broj osoba koje su emigrirale u inostranstvo iznosi 4.265 u 2017.godini.

U zadnjih pet godina primetan je trend povećanog odlaska u Nemačku i Austriju, dok se broj osoba koje se iseljavaju u Hrvatsku i Srbiju smanjuje.

¹ Collier, P. *Exodus: How Migration is Changing Our World*, Oxford University Press, New York 2013, str.195.

Tabela 1. Broj objavljenih osoba iz BiH na godišnjem nivou za četiri najčešće zemlje odredišta

Država prijema	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Hrvatska	1.155	1.675	1.868	1.014	888	843
Srbija	885	982	1.038	527	487	429
Nemačka	244	672	910	998	1.196	1.339
Austrija	164	512	707	814	895	994

Slika 1. Pregled broja objavljenih osoba u zadnjih šest godina za četiri najčešće zemlje odredišta (Ministarstvo sigurnosti - sektor za imigraciju, 2018, str. 69).

Precizni statistički podaci o ukupnom broju emigranata rođenih u Bosni i Hercegovini, bez obzira na njihovo sadašnje državljanstvo, u 51 zemlji sveta iznosi 1.691.350, od čega u 30 zemalja Evrope (Švajcarska, Norveška i EU) živi oko 60% emigranata iz Bosne i Hercegovine. Međutim, procena ukupnog broja osoba bosanskohercegovačkog porekla u svetu je najmanje 2 miliona. Ovaj broj uključuje osobe rođene u Bosni i Hercegovini koje su napustile svoju zemlju i procenjeni broj njihovih potomaka rođenih u zemljama prijema bez obzira koje državljanstvo imaju, a ne uključuje tzv. staru emigraciju.

Veliki broj iseljenika iz BiH koji su stekli državljanstvo zemlje prijema i dalje poseduje državljanstvo BiH kao dvojno državljanstvo, jer država prijema svojim zakonodavstvom daje takvu mogućnost. Izuzetak su Nemačka i Austrija, koje prilikom naturalizacije, odnosno sticanja njihovog državljanstva zahtevaju odricanje od prethodnog državljanstva. Prema

dostupnim podacima Ministarstva civilnih poslova u BiH, u 2017. godini državljanstva Bosne i Hercegovine se odreklo 4.464 osobe. U posljednje dve decenije, državljanstva Bosne i Hercegovine se odreklo 78.051 osoba.

DOZNAKE KAO KATALIZATOR RAZVOJA BIH

Migracioni odliv tokom ratnog perioda 1990 - ih godina kao posledicu je izazvao da se Bosna i Hercegovina ubraja u vodeće zemlje po iznosu doznaka mereno udelom u BDP-u.

Tabela 2. Inostrani transferi (novčane doznake) u 2017. godini

Izraženo u milionima KM	2017. 1. kvartal	2017. 2. kvartal	2017. 3. kvartal	2017. 4. kvartal	2017. ukupno
Personalni transferi (novčane doznake iz inostranstva)	582,8	686,6	675,3	623,6	2.568,3
Ostali tekući transferi (uglavnom penzije)	280,8	297,3	316,2	340,0	1.234,3
<i>Od čega: socijalna davanja (po staroj metodologiji penzije iz inostranstva)</i>	267,8	280,8	300,1	324,6	1.173,2
Ukupno tekući transferi	863,6	938,8	991,4	963,8	3.802,6

Za sva četiri kvartala 2017. godine procene novčanih doznaka iz inostranstva za BiH iznose 2.568,3 milion KM. Međutim, procena ukupnih transfera iz inostranstva, koji uključujući i inostrane penzije, za 2017. godinu iznosi 3.802,6 milion KM.

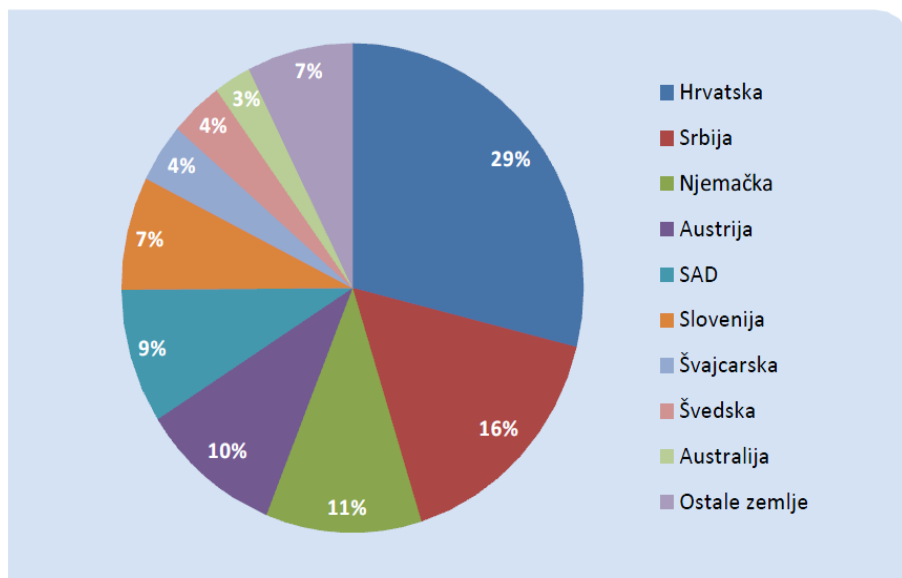
Za Bosnu i Hercegovinu u 2017. godini procene Svetske banke o novčanim doznakama iz inostranstva iznose 2.997 miliona KM. Prema podacima Svetske banke za 2016. godinu, učešće novčanih doznaka u BDP-u Bosne i Hercegovine je 12,5%, što Bosnu i Hercegovinu pozicionira kao 5. zemlju u regiji Evrope i Centralne Azije².

² Ministarstvo sigurnosti - sektor za imigraciju, (2018), *Migracioni profil Bosne i Hercegovine za 2017. Godinu*, Sarajevo: Ministarstvo sigurnosti - sektor za imigraciju, str.73

Priliv novčanih doznaka u Bosnu i Hercegovinu prema zemlji prijema iseljenika pokazuje da je najviše doznaka u 2016. godini (preko 50%), kao i prethodne godine, stiglo od pošiljaoca iz Hrvatske, Srbije i Nemačke.

Tabela 3. Procena priliva novčanih doznaka prema zemljama prijema BiH emigranata za 2016. godinu

Zemlja prijema	Iznos poslanih novčanih doznaka u milionima KM	Iznos poslanih novčanih doznaka u %
Hrvatska	808	28,9
Srbija	454	16,3
Nemačka	303	10,9
Austrija	276	9,9
SAD	248	8,9
Slovenija	209	7,5
Švajcarska	108	3,9
Švedska	103	3,7
Australija	72	2,6
Ostale zemlje	206	7,4
UKUPNO	2.787	100,00

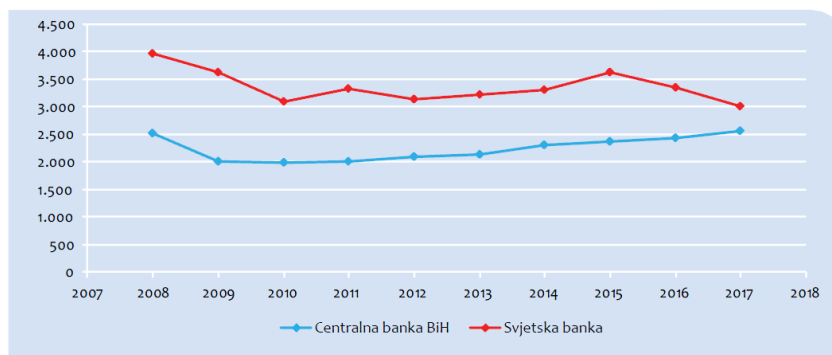

Slika 2. Procentualna zastupljenost priliva novčanih doznaka prema zemlji prijema iseljenika.

Na osnovu prikazanih podataka u tabeli 4, kontinuirani trend porast doznaka od 2012. godine nastavljen je i u 2017. godini.

Tabela 4. Novčane doznake iseljeništa od 2008. do 2017. godine

Novčane doznake iseljeništa		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017. (procente)
Centralna banka BiH	KM u mil.	2.52	2.01	1.98	2.00	2.09	2.14	2.31	2.37	2.43	2.568
	EUR u mil.	1.28	1.02	1.01	1.02	1.07	1.09	1.18	1.21	1.23	
Svetska banka	KM u mil.	3.96	3.61	3.09	3.32	3.13	3.21	3.31	3.61	3.33	2.997
	EUR u mil.	2.02	1.84	1.58	1.70	1.84	1.64	1.69	1.84	1.70	

Slika 3. Novčane doznake iseljeništa u milionima KM

Pad doznaka u KM i EUR koji se primećuje u podacima Svetske banke za 2017. godinu uzrokovan je padom vrednosti dolara u odnosu na prošlu godinu u isto vreme. Prezentirani podaci za period 2008-2017. godine pokazuju da novčane doznake predstavljaju stabilan izvor prihoda za Bosnu i Hercegovinu³. Razlika u podacima Centralne banke BiH i Svetske banke je zbog toga što podaci Centralne banke BiH obuhvataju samo „personalne transfere“, dok prema definiciji Svetske banke, novčane doznake predstavljaju zbir „personalnih transfera“ i „kompenzacija uposlenih“.

³ Ministarstvo sigurnosti - sektor za imigraciju, (2018), *Migracioni profil Bosne i Hercegovine za 2017. Godinu*, Sarajevo: Ministarstvo sigurnosti - sektor za imigraciju, str.75

ZAKLJUČAK

Više zadnjih decenija široko je prihvaćeno mišljenje da migracije mogu imati različite pozitivne efekte na razvoj zemalja iz kojih migranti odlaze, uključujući i efekte redistribucije prihoda kroz privatne transfere.

Transfer novca od emigranata ka njima bliskim osobama u zemlji porekla, svakako doprinose boljem životu primalaca. Istovremeno, postoji makro ekonomska i socijalna dobit od ove vrste resursa. No, željeni cilj većine zemalja sa ozbiljnim udelom doznaka u bruto domaćem proizvodu je da one merljivo doprinesu razvoju zemlje.

U ekonomskoj literaturi mišljenja iznesena o ekonomskom uticaju doznaka na zemlju koja je primalac nisu jedinstvena i eksplicitna. Dok veliki broj empirijskih studija zaključuje da su efekti pozitivni, u ostalim studijama se navodi da doznake, u stvari, mogu sputavati ekonomski razvoj. Ova tvrdnja se temelji na konceptu tendencije smanjivanja učešća rada, podsticanja potrošnje umesto ulaganja i smanjene konkurentnosti domaće

Grupa autora sa negativnim stavom po pitanju efekta doznaka nudi nekoliko različitih argumenata. Prvo, doznake se uglavnom koriste za finansiranje osnovnih troškova domaćinstva, što je uobičajena potrošnja, te samim tim doznake imaju vrlo mali efekat na ulaganja. Kao drugo, tako veliki prilivi doznaka mogu učiniti da domovina migranata i dalje ostaje zavisna od njih pošto na sasvim učinkovit način predstavljaju prepreku nužnim reformama u sektoru ekonomije. Kao treće, u vezi sa prethodno rečenim, sektor rada i njegovo učešće u bruto nacionalnom dohotku trpi posledice do one mere do koje primaoci doznaka iste smatraju zamenom za prihod koji mogu ostvariti vlastitim radom.

Iako je kriza uticala na izvesno smanjenje priliva doznaka iz inostranstva, njihov nivo je i dalje visok. Pri tome, treba imati u vidu da se veoma malo primljenog novca investira u razvoj, a osnovni oblik upotrebe doznaka je tekuća lična potrošnja ili neproduktivno investiranje (uglavnom u nekretnine), te imobilizovanje u gotovinskom obliku („ispod slamarica“). Na taj način doznake doprinose socijalnoj stabilnosti i održavanju životnog standarda znatnog dela stanovništva. Istina, pored pozitivnih efekata, uočeni su određeni negativni efekti vezani za doznake, a koji se manifestuju kroz nezainteresovanost dela stanovništva koji se „izdržava“ od doznaka za uključivanje na tržište rada i na taj način ostvarivanja većih prihoda.

THE MONEY TRANSFERS AS DEVELOPMENT FACTOR OF BIH

Professor Dragan Vukasović PhG, MA Dejan Mirč, MA Danijela Pavlović

Apstract: The main theme of a large number of world economists is the economic migration of the population and their impact on the gross domestic product. In economic literature there is no universal theory for explaining the causes and consequences, the positive and negative effects of international migration. Instead of universal theory, it is generally accepted theory among researchers in this sphere that there is a series of complex thoughts that deal with this phenomenon. The transfer of money from emigrants from BiH to close people contribute significantly to the increase in consumption, and

therefore the living standard, which directly reflects the increase in the gross domestic product per capita.

Key words: *migrations, the money transfers, the living standard, the gross domestic product.*

LITERATURA

1. Jakobsen, J., Štrabac, Ž. (2015). *Migracije u funkciji razvoja*. Sarajevo: Ministarstvo za ljudska prava i izbeglice.
2. Ristić, K., Komazec, S., Ristić, Ž. (2015). *Makroekonomija*. Beograd: EtnoStil.
3. Collier, P. (2013). *Exodus: How Migration is Changing Our World*. New York: Oxford University Press.
4. Shehaj, E. (2015). *Migracije kao jedan od sistema socijalne zaštite: Analiza efekata doznaka iz inozemstva na siromaštvo i nejednakost u Albaniji i Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Ministarstvo za ljudska prava i izbeglice.
5. Ministarstvo sigurnosti - sektor za imigraciju, (2018), *Migracioni profil Bosne i Hercegovine za 2017. Godinu*, Sarajevo: Ministarstvo sigurnosti - sektor za imigraciju.
6. Federalni zavod za statistiku. (2018). *Migracije stanovništva 2017, statistički bilten 265*. Sarajevo: Federalni zavod za statistiku.